

PIERDERILE UMANE ALE ROMÂNIEI ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE

Prof. univ. dr. Nicolae CIOBANU*

Intreprinderea României în vâltoarea Primului Război Mondial, în anul 1916 – după doi ani de expectativă – a avut un singur țel: eliberarea fraților lor și a teritoriilor locuite de ei de sub asuprirea Imperiului Austro-Ungar, obiectiv susținut și de către statele membre ale coaliției Antantei, cu condiția intrării României în război de partea lor.

Având ca obiectiv politic întregirea țării prin unirea Transilvaniei, Crișanei, Banatului, Maramureșului și Bucovinei, planul de campanie al armatei române la intrarea în război, a fost elaborat mai mult cu „inima decât cu mintea“ urmărind realizarea, prin acțiuni militare, a obiectivului politic stabilit de către factorii de decizie politico-militară ai țării.

Însuflețirea patriotică, dorința de a se uni cu frații lor de peste Carpați, susținută printr-o intensă și abilă propagandă, nu era însă asigurată și printr-o pregătire și asigurare materială corespunzătoare. Așa spre exemplu, la mobilizare contingentele chemate sub arme erau obligate să se prezinte cu două rânduri de lenjerie de corp, în timp ce o parte din soldați erau încălțați cu opinci și nu aveau nici armamentul individual necesar.

S-a făcut multă tevdatură privind asigurarea trupelor cu muniție. Bunăoară, se afirma ca o mare realizare producerea de către „uzinele“ militare și cele militarizate sau care produceau pentru armată între 1/14 ianuarie 1914 și 15/28 august 1916 a 133.160.000 cartușe pentru armamentul individual și a 88.000 cartușe de mitralieră¹.

La o primă vedere cifrele sunt oarecum impresionante, doar pentru un novice în problemele militare. Ținând seama de efectivele

* Președintele Comisiei de Istorie Militară.

¹ *România în anii primului război mondial*, vol. 1, Anexa 7.

mobilizate la intrarea țării în război, care se ridicau la 833.601 militari cu armament de foc individual, din care 658.088 militari² în armata de operații, constatăm că pentru fiecare luptător, din armata de operații, reveneau 202 cartușe. În ceea ce privește producția de muniție pentru cele 614 mitraliere³ (413 de câmp, 161 mitraliere de poziție și 40 mitraliere la escadroanele de cavalerie) reveneau 143 cartușe. În ceea ce privește Stabilimentele militare de bază (Arsenalul, Pirotehnia și Pulberăria armatei), „cu toate că își măriseră capacitatea de producție în perioada neutralității, totuși nu erau în măsură la 1 august 1916 să asigure zilnic decât 2 proiectile de fiecare tun și un cartuș de fiecare armă”⁴.

Recurgerea la importuri ar fi satisfăcut într-o mai mare măsură atât nevoia de muniție și alte categorii de armament, numai că odată cu declanșarea Primului Război Mondial, în august 1914, nimeni nu a mai livrat niciun gram de praf de pușcă sau tub de cartuș, până ce România își stabilea poziția cu privire la intrarea în război.

Odată cu intrarea în război a României, la 15/28 august 1916, țările membre ale Antantei au început să livreze, spre România, o serie de materiale contractate de către guvernul român. Datorită situației geostrategice ca urmare a configurației fronturilor, pe diferitele teatre de operații militare, livrările urmau a se face pe căi ocolitoare, prin Oceanul Înghețat de Nord și porturile Rusiei din zonă și apoi să străbată cu trenul imensul teritoriul al Imperiului rus spre România, sau prin Iran spre spațiul românesc, trecând tot prin teritoriul rusesc. Oricare ar fi fost itinerarele, abia în primăvara anului 1917 au sosit primele materiale de război contractate de guvernul român dar și acestea serios „vămuite” de acțiunile submarinelor germane, cât și de o serie de atacuri banditești suferite pe teritoriul Rusiei.

Un prim semnal de alarmă al incompetenței unor cadre militare cu precădere aflate pe treptele superioare ale piramidei militare a fost dat de catastrofa de la Turtucaia (1-6 septembrie 1916).

² *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Ed. Militară, București, 1988, p. 372.

³ Victor Atanasiu [ș.a.], *România în Primul Război Mondial*, Ed. Militară, București, 1979, p. 136.

⁴ *România în anii primului război mondial*, vol. I, p. 52.

Aici, Divizia 17 infanterie comandată de generalul Constantin Teodorescu și formată cu precădere din rezerviști a suferit o grea înfrângere. Despre pierderile suferite de trupele române la Turtucaia lucrări de amplă circulație din perioada ultimei jumătăți al secolului al XX-lea păstrează o tăcere nejustificată. Ba mai mult în unele lucrări așa cum este și primul volum din „România în anii primului război mondial ediția din 1987” se subliniază pierderile suferite de trupele bulgare (172 ofițeri și 7.742 soldați echivalând cu 25 la sută din efectivele angajate⁵. Cifre având ca sursă documente bulgare.

Dezastrul suferit de trupele române este semnalat însă în mai multe lucrări apărute în perioada interbelică. Astfel, în lucrarea lui Constantin Kirițescu „Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916-1919”, ediția a II-a, se dau următoarele cifre: pe câmpul de luptă au căzut morți sau răniți grav în jur de 160 ofițeri și circa 6.000 trupă și grade inferioare. La care trebuie să adăugăm pe cei 480 de ofițeri și circa 28.000 de alți militari căzuți în prizonierat⁶, dintre care încă nu se cunosc date precise câți au mai fost repatriați la încheierea acestei prime mari conflagrații a secolului al XX-lea.

De remarcat faptul că din efectivele trupelor ce apărau „capul de pod” de la Turtucaia s-au salvat aproximativ 2.000 de militari care au reușit să treacă fluviul Dunărea, pe malul de nord, și alți circa 3.500 care s-au retras în grupuri răslețe spre Silistra⁷.

„Un automobil trece în goană printre șirurile de fugari, îndreptându-se spre malul Dunării este ... generalul Teodorescu care-și părăsește armata și cetatea. Un locotenent de marină îl îmbarcă pe bordul vedetei nr. 7 ... și vasul pornește cu mare viteză spre celălalt mal. Comandantul și-a salvat trupul; el poate acum să privească de pe malul românesc, sfârșitul tragic ... al armatei, părăsită, în voia soartei, lipsită de conducător”⁸.

⁵ Apud, *România în anii primului război mondial*, vol. 1, Ed. Militară, București, 1987, p. 352.

⁶ Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916-1919*, ediția II, vol. I, p. 398.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 393.

Contemporan cu evenimentele, generalul Alex. Averescu nota: „La Turtucaia a fost un adevărat dezastru: forțe ca la un Corp de Armată, parte măcelărite, parte capturate ... Cine va explica pierderea atâtor vieți omenești și această rușine ... ?”⁹.

În ceea ce privește plecarea generalului Constantin Teodorescu din capul de pod de la Turtucaia, presa vremii a făcut mare „tam-tam” susținând faptul că generalul Teodorescu și-a părăsit oamenii ce-i comanda, lăsându-i de izbeliște la sud de Dunăre. De aceste aprecieri nefavorabile ale presei s-a lăsat, probabil, impresionat și Constantin Kirițescu în monografia sa privind Primul Război Mondial în aprecierile ce-l privesc pe generalul Constantin Teodorescu.

Adevărul este însă că el a primit ordin să treacă pe malul de nord al Dunării pentru a nu cădea, un general român prizonier în mâinile armatei bulgare, ceea ce era o mare dezonoare pentru armata română. Sigur, ordinul este ordin, dar, gândesc eu, generalul mai avea și un pistol la îndemână și onoarea sa nu i-ar fi permis să-și părăsească trupele. Și totuși revin: prin moartea sa pe câmpul de luptă, moarte „eroică” pe care iarăși cărcotașii ar fi etichetat-o ca un act de lașitate, capul de pod ar fi fost totuși pierdut.

Dovadă că el nu a fost nici judecat, nici condamnat ulterior pentru executarea ordinului primit.

Degringolada deciziilor pripite a continuat cu „Manevra de la Flămânda” care deși nu s-a soldat cu pierderi umane deosebite a dus la stagnarea ofensivei pe frontul din Transilvania, armatele române trecând la apărare pe un aliniament nefavorabil, creând timp la dispoziția forțelor Puterilor Centrale pentru concentrarea și restructurarea dispozitivului în scopul trecerii la ofensivă pentru străpungerea apărării de pe Carpații Meridionali și Orientali, în timp ce un număr important de divizii românești se deplasau de pe un front pe altul în marșuri istovitoare. S-a dovedit încă odată adevărul dictonului conform căruia „generalul care nu știe să piardă o provincie pierde întreaga țară”.

⁹ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din Războiul 1916-1918*, Ed. Cultura Națională, p. 20.

Deși în multe acțiuni numeroși militari români au săvârșit acte cu adevărat eroice, neprecupețindu-și viața pentru apărarea gliei străbune, sub presiunea celor 41 de divizii¹⁰ și 6 brigăzi diferite ale agresorilor, trupele române s-au repliat pe aliniamente succesive până pe linia Carpaților Răsăriteni, cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării maritime, unde ofensiva inamicului a fost stăvilită de către armatele române și ruse, spre sfârșitul anului 1916.

În cursul celor 135 de zile (15/28 august 1916-28 decembrie 1916/10 ianuarie 1917) armata română a pierdut aproximativ 250.000 de militari - morți, răniți și dispăruți -, ceea ce reprezenta circa o treime din efectivele mobilizate în anul 1916¹¹.

A urmat, în cursul iernii și primăverii anului 1917, amplul proces de reorganizare, reinstruire și dotare a marilor unități române, concomitent cu menținerea, în cooperare cu cele trei armate ruse a aliniamentului de apărare pe care fusese oprită înaintarea inamicului la sfârșitul anului anterior.

Luptând nu doar cu inamicul, dar și cu o serie de lipsuri (cazare, alimente și furaje, medicamente, îmbrăcăminte calduroasă etc.) și cu frigul și mai ales cu necruțătoarele boli ale mizeriei: tifosul exantematic, febra recurentă ș.a., trupele române au plătit un important tribut de vieți omenești, alături de jertfele date de către populația civilă refugiată în teritoriul dintre Carpații Răsăriteni și Prut.

În cumplita încleștare din vara anului 1917, în timpul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, armata română a suferit noi pierderi. Astfel numai în timpul Operației ofensive de la Mărăști (11/24 iulie-19 iulie/1 august 1917) pierderile Armatei 2 române s-au ridicat la 4.879 de militari morți, răniți sau dispăruți, dintre care 109 ofițeri¹², în timp ce în cursul Operației de la Mărășești (24 iulie/6 au-

¹⁰ Din cele 41 divizii inamice 29 erau de infanterie (16 germane, 5 austroungare, 5 bulgare și 3 otomane) și 12 erau de cavalerie (5 germane, 6 austroungare și 1 bulgară); la acestea se adăugau 6 brigăzi toate austro-ungare (1 de cavalerie și 5 mixte).

¹¹ *România în anii primului război mondial*, vol. 1, Ed. Militară, București, 1987, p. 559.

¹² Cifrele privind pierderile Armatei 2 române în Ofensiva de la Mărășești sunt diferite de la autor la autor. Astfel, dacă C. Kirițescu indică cifra de 4.879, alți autori indică alte cifre; generalul Dabija: 4.888 oameni; locotenentul-colonel Al. Ionițiu 4.293 oameni, iar locotenentul-colonel N. Stoenescu indică 6.925 oameni (este drept pentru perioada 9-19 iulie/22 iulie-1 august).

gust-6 august/3 septembrie 1917), Armata 1 română a pierdut 27.410 oameni (din care 410 ofițeri), morți, răniți și dispăruți¹³ și exemplele ar putea continua.

Dacă pentru statele participante la Primul Război Mondial operațiile militare au încetat la 11 noiembrie 1918, armata română a fost nevoită să continue acțiunile sale pentru apărarea României Întregite din decembrie 1918 până la 30 martie 1920 când a avut loc „evacuarea teritoriului de la est de Tisa până la linia stabilită de Conferință” (linia Clemenceau). La data de 30 martie 1920¹⁴ s-au retras ultimele trupe române de pe teritoriul Ungariei, la est de frontiera României cu Ungaria.

„Între 14 februarie și 28 martie 1920 întregul teritoriu unguresc a fost evacuat și trupele noastre au fost retrase pe noua linie de frontieră trasă de Conferința păcii și acceptată de noi” – subliniază Constantin Kirițescu în opera sa¹⁵.

În timpul acestei campanii duse pentru apărarea României Întregite și liniștea Europei, armata română a plătit din nou un important tribut de sânge. Astfel, în cursul acestei campanii pierderile armatei române s-au ridicat la 188 ofițeri și 11.478 trupă și grade inferioare, din care 69 ofițeri și 3.556 trupă au căzut pe câmpul de luptă¹⁶.

Făcând un bilanț al pierderilor suferite de armata română, *Buletinul de Informații al Secției a II-a a Marelui Cartier General al armatei române* din 30 iunie 1919 preciza că din rândul militarilor armatei române au căzut în lupte sau secerăți de boli circa 330.000 de militari, dintre care 85.000 de militari (ofițeri și soldați), căzuți pe câmpul de luptă, la care se adăugau circa 155.000 (de ofițeri și trupă), morți dintre răniții și bolnavii din spitale, 60.000 ofițeri și trupă morți din rândul prizonierilor și 20.000 de militari mari mutilați de război¹⁷.

¹³ Generalul G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial, 1916-1918*, vol. I, București, 1928, p. 641.

¹⁴ Apud, *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 793.

¹⁵ Constantin Kirițescu, vol. III, *op.cit.*, p. 501.

¹⁶ Apud, Ioan Țeplea, *1919 O campanie pentru liniștea Europei*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 216.

¹⁷ Apud, *România în anii Primului Război Mondial*, *op.cit.*, p. 698.

Datele de mai sus sunt confirmate și în documentul prezentat de delegația română Comisiei de reparații din februarie 1921 în care se estimează că pierderile armatei române se ridicau la 335.000 militari morți sau dispăruți și 75.491 invalizi. Din rândurile populației civile au pierit peste 650.000 de oameni răpuși de boli, foamete, mizerie și represalii prin execuții de către trupele de ocupație¹⁸.

Între cele două cifre nu există nicio discrepanță. Datele mai complete, înregistrate în anul 1921, vin tocmai să confirme pe cele estimate de Marele Cartier General român, completându-le cu pierderile suferite de populația civilă din teritoriile căzute sub ocupație străină.

Făcând totuși un bilanț pe baza documentelor existente ajungem la concluzia că jertfa de vieți plătite de poporul român în această primă mare conflagrație a Secolului XX se ridică la aproximativ 985.000 de oameni, morți pe câmpul de luptă, în spatele frontului, în spitale din rândul răniților sau bolnavilor și în teritoriile ocupate de armatele Puterilor Centrale.

La această cifră se adaugă cei 75.491 de invalizi de război ca urmare a rănilor din cursul luptelor.

Prin comparație, cei ce și-au sacrificat viața în slujba idealului unității statale depline reprezintă 33 la sută din totalul efectivului mobilizat din România, în timp ce pentru alte state membre ale Antantei aceste cifre se ridicau la 10,66 % (Marea Britanie), 17,48 % (Rusia) și 18,29 % (Franța), din efectivele mobilizate.

Care au fost factorii ce au determinat acest spirit de sacrificiu, ce anume a însuflețit masa de ostași cât și corpul de comandă, în luptă, cum se explică faptul că aceiași țărani în haină militară au făcut supremul sacrificiu pentru întregirea Patriei, ei ce cu doar zece ani în urmă au fost împrorșcați cu gloanțe, iar unele din sate au fost rase cu tunul de pe suprafața pământului, dar și care au fost cauzele obiective ale unor asemenea pierderi enorme sunt întrebări al căror răspuns vom încerca să-l dăm cu prilejul unei alte consfătuiri și dezbateri științifice.

¹⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond *Primul Război Mondial*, vol. 58, f. 378.